

ב. העבודה בחקלאות כיוצרת קשר לארץ

אדמה, עבודה | מילים: ש. שלום, לחן: אפרים בן-חיים (לייבינזון)

ש. שלום (שלום יוסף שפירא)

משורר, סופר, מחזאי, מסאי, עורך ומתרגם עברי (1904-1990)

להאזנה לשיר

עבודה חזון תפארת,
עבודה סבת שלם.
נתלכדה בשרשרת
חי, צומח ודומם.

כל יצור נברא בצלם
אח הוא לתבל כלה.
יחד נחרש התלם
לשיוון ולגאלה.

לשיוון אדם בחלד,
לגאלת עולם חטאת.
לא יולד לקרב עוד ילד
וכל חרב תכתת.

ממרומים ברכה יורדת
פרי צומח בשממה,
עם מצא את המולדת,
שב אדם לאדמה.

אדמה נחיה חניף,
אדמה נחג חגף,
נאחז בשרשיך,
נארג באריגך.

ים של תכלת השמים
אי פוכב האגדה?
הסלם עמל כפים,
פוכבנו עבודה.

שאלות לדיון

- מה הקשר בין אדמה, עבודה ומולדת?
- האם הרגשת את הקשר הזה כשעבדת בשדה/בחקלאות?
- האם ישנן עבודות שיוצרות קשר חזק יותר לאדמה ולמולדת לעומת עבודות אחרות?
- מה עושה אותן לכאלה?
- השיר מסתיים בשאיפה לשוויון ולשלום. מה הקשר בין עבודת האדמה לשוויון ולשלום?

הרהורים מהקיבוץ | "ילקוט שבת", מכון שיטים

ההורים שלנו בנו את הקיבוץ בידיהם. והקיבוץ כולו שלהם. והם שלו. ואפילו ירחקו ממנו, עדיין תהא זו נחלתם היחידה על אדמות. נחלה שהייתה גם לנחלתנו, מן היום בו נעשינו שותפים ביצירתם. ואפילו זו אמת בנאלית, הרי עדיין זו אמת. אמת של חיים.

... כשאני מביטה בערבים העושים מלאכתנו נאמנה, אני יודעת שמי שלא יבנה את הארץ הזאת גם לא יאהב אותה, לא את אדמתה, גם לא את פרדסיה, גניה, וכל אשר תחת שמיה. פשוט מאד. וזה יהיה אולי קל ונוח יותר לפקוח עין צופיה בלבד. אבל המחיר אותו נשלם יהיה מחיר השייכות והאהבה. לבעלות יש מחיר אחר. ולאדוני הארץ ופטרוניה מבט אחר. מרוחק וזר.

ניבה

שאלות לדיון

- מה הטענה שניבה מעלה ביחס למשמעות העבודה והקשר אל הארץ?
- האם אתה נוטה להסכים עם התפיסה שניבה מציגה? מדוע?
- האם אתה נוטה לפתח יחס אחר כלפי דברים שעשית בעצמך? מדוע?
- מה ההבדל בין קשר שנוצר מתוך יחס של אדנות ופטרונות לבין קשר שנובע מתוך עבודה ובנייה?

מארכיון
החגים
הקיבוצי

מתוך: "כי זה כל האדם: פרקי אליהו עמיצור" | ציפי שמואלי גוזלן

... מי ידמה לי ומי ישווה לי בשעה שאני זורע? לבי מלא גאווה על כל גדותיו! הנה, הנה אני הקוסם!

הרואים אתם את פס האדמה האפור הלזה, אשר לא יצמח בו כל מאומה, אשר ללא תועלת הוא לאדם ולבהמה? הרואים אתם חלקת אדמה שוממה זו? בידי להופכה לברכה! הרואים הנכם ידי, יד זו? יד זו תפזר את גרעיני התבואה, יד זו תחרוש את האדמה, יד זו תשדדה. בראשונה תשחירה, ואחרי שבועיים ימים: בואו וראו! ירק תעטוף חלקה זו, ומיום ליום יגדל, ומיום ליום יאדיר - וסופו להשיב עשר שערים! כהנה וכהנה אשר נזרע. ומי עשה כל אלה? אני הקוסם, ידי היא! האם לא קסם בידי? והאם לא קוסם ייקרא לאיש ההופך חלקה אפורה לירוקה? שממה לברכה? כן! אמנם קוסם הנני - ... קוסם בעזרת הטבע! הזהיב קצה ההר אשר במערב העמק. ובקצה פינת שמי המזרח קצה קצהו של השמש. הנה הגיע זהב אורו לביצה, והנה גם עדי הגיע האור. ויהי אור - אור שמש. יצוא יצאה השמש. את מהלכה החלה. מצוא מצאתני השמש חורש. נשענות ידי על ידית המחרשה ההופכת את תלמי החלקה. השחר משחיר החריש, הולכת וקטנה החלקה האפורה. חם נעשה לי - אני משליך מעלי את הכל - רק כותנתי לבשרי נשארה עליי. ומפי פורצת מבלי משים שירה. ומתפלא אני לעצמי! מי הוא השר בי? החורש, הזורע.

אליהו עמיצור

חלוץ בעליה השלישית, ממייסדי מושב כפר יהושע (1903-2004)

ירדו גשמים. גשמים לרוב - "גשמי ברכה". אתם שם בגלות, ובפרט בערי הגלות - התבינו מה זאת - "גשמי ברכה". לא! הבן לא תבינו וגם השג לא תוכלו!... מה יפה הביטוי העברי העתיק הזה! מקורו עוד בימים הטובים ההם, אשר קשר חזק, לא-ינותק היה קיים בין העם, הארץ והשפה. נותק הקשר אשר בין השפה והארץ, נותק ביד אכזרית, ונישאר אך ורק בין העם ובין השפה. וגם קשר זה רפה. וכך גם לא קיים בנו המאמר: "הקשר המשולש לא במהרה ינתק". נותק נותק הקשר. אך לא לעולם. והא ראייה, שאלה המנסים לשוב ולקושרו - עלה יעלה בידיהם, ויכול יוכלו. הנה אלה כן יבינו, ירדו לתוך עומקו של הביטוי העתיק: "גשמי ברכה". כל "הדר בקביעות בארץ הקודש, והמדבר בלשון הקודש" והבא במגע ומשא תמיד, יום-יומי, בלתי אמצעי עם אדמת ארץ-הקודש הבן יבינו.

... עננים כבדים מגיחים ממערב. הנה גשם אמיתי. לא ענן עובר... ואני מביט על המענה [התלם]: לכל הפחות לו התאפק עוד שעה הגשם. אני דופק בפרדות (מה הן אשמות המסכנות - איני יודע!) ואץ לגמור את הזרוע. אך הנה נפלו הטיפות הראשונות של הגשם. טיפות גדולות, באלכסון ישר לפני. ירוד ירד גם הגשם. לא מסוג "גשמי-הברכה", לא ולא. הגשם הזה מסוג "גשמי-זעף" הוא. התדעו מה זה גשמי-זעף? לא! ידוע לא תדעו - אם בארץ לא הייתם. אלה הם גשמים החודרים מבעד ארבעה סמרטוטים לתוך תוך גופך, איך שלא תתלבש - לא תמלט מהם. כשם כן הם - זועפים, וגם לשדות - לא ברכה הם מביאים. שוטפים הם, פורצים תעלות באמצע השדה, שוטפים את האדמה מכתפי ההרים - זועפים על עולם ומלואו, אדם ובהמה ועבודתם. גשם כזה כי יתקפך בשדה - חוט יבש לא ישאיר בכך: הרטב תרטב - עד לשד עצמותיך.

הסבירו את הביטויים "גשמי ברכה" ו"גשמי זעף" מנקודת המבט החקלאית (כולל דוגמאות).

עמיצור מתייחס לקשר בין עם, ארץ ושפה כמשולש שלא יינתק. מה קושר בין השלושה לדעתך? האם שלושת הערכים הם בעלי משקל שווה לדעתך?

האם ניתן לחוש בקשר של עם, ארץ ושפה גם מחוץ לארץ ישראל? האם הקשר לערכים אלה מתקיים גם בחיים עירוניים / תעשייתיים?

מה היתרונות של חקלאים וחקלאיות ביצירה ובחיזוק הקשר בין האדם, השפה והארץ ביחס למי שאינם כאלה?

שאלות לדיון

- הכותב, החקלאי, מתאר עצמו כ"קוסם". מדוע? במה מתבטאים כוחות הקסם שהוא מתאר?
- מהו הקסם שבעבודה? איזו חוויה דומה יכולה לקרות גם בעבודה מסוג אחר, שאינה חקלאית?
- האם אנחנו יודעים להעריך את הקסם המתואר, ואת הקוסמים המבצעים אותו, בחברה שלנו כיום?

עיני תרה את החלקות אשר בעמק ואשר בהר, את החלקות אשר נפקדו היום, ואשר עדיין לא בא יום פקודיהן. הן, הן מְפָרֵט טובות הן כל החלקות. יודע אני כל אחת למי היא, מה נזרעה אשתקד, לפני שנתיים והשנה.

הבהמות מכרסמות את מספואן - ואני אוכל ומביט בספר הפתוח לפני - העמק וההר - זה שם הספר! רק קוסם כמוני יוכל לקרוא בספר זה. איש זר - לא יקרא בספר זה ולא יבין בו כל מאומה. לשעה קלה אני שם את ראשי על השק ומתמתח. שם את ידי על עיני ועוצמן. איני רואה כלום. באוזניי - לעיסת הפרדות, ובאפי עולה ריח אדמה חרוש, ריח טרי, חריף, משכר...

והכל כה מעורפל, הכל כה פלאי. רחוק רחוקה המושבה. רחוק עברי, רחוק עתידי. רק זוג הבהמות, המחרשה והאדמה קרובים לי. ותו לא! אותה רבע-שעה של מנוחת-צהריים שקטה - כל תענוגות עולם לא ישוו לה.

שאלות לדיון

- איזו חוויה מתאר החקלאי ביחס לחלקות אותן הוא מעבד?
- האם אתה מתחברת לחוויה המתוארת? ספר י על חוויה דומה מניסיוןך (למשל, מטויל).
- האם אתה מרגישה כך לגבי אזור מגוריך? האם וכיצד אפשר ליצור חוויה דומה?

מתוך: "על הדבש ועל העוקץ - נעמי שמר, סיפור חיים" | מוטי זעירא

נעמי שמר

משוררת, מוסיקאית, פזמונאית
ישראלית (1930-2004)

שנת 1943 הייתה שנת בר המצווה של כיתתה של נעמי, ובקיבוצי עמק הירדן התלבטו אם לקיים חגיגה בעיצומה של המלחמה... אבל בקבוצת כנרת לא הייתה התלבטות של ממש. קיימו אירוע בחדר האוכל והעניקו לילדים ברוב עם והדר שי אישי: ספר תנ"ך ומעדר - סמל לערכי התורה והעבודה שעליהם חונכו.

מוטי זעירא

סופר, היסטוריון, חוקר מחשבת ישראל ומחנך ישראלי,
המתמחה בתחום חקר התרבות החלוצית בארץ
ישראל והעליות השנייה והשלישית (נולד ב-1956)

- שאלות לדיון
- ❓ באיזה אופן ספר התנ"ך והמעדר יכלו לשמש, בהשלמה, את הילדים והילדות המתבגרים? מה הקשר בין ספר התנ"ך לבין מעדר?
 - ❓ מה יכולה להיות משמעות הבחירה לקיים אירוע מסוג זה ולהעניק מתנה כזו דווקא בתקופת מלחמה?
 - ❓ מה דעתך על מתנת בר או בת מצווה דומה כיום? אילו פריטים היית מעניקה היום כמתנה לאירוע כזה? האם היה משמח אותך לקבל או לתת מתנה כזו? מדוע?

* | רבקה מרים

רבקה מרים

משוררת, סופרת וציירת ישראלית
(נולדה ב-1952)

בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים
אֶת הַשָּׁמַיִם שְׁבַעֲצָם אֵינָם
וְאֶת הָאָדָמָה שְׁרוּצָה בָּם לְגַעַת,
בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים חוּטִים מְתוּחִים בִּינָהּם
בֵּין הַשָּׁמַיִם שְׁבַעֲצָם אֵינָם
וּבֵין הָאָדָמָה הַמְּשׁוּעַת,
וְאֶת הָאָדָם הוּא יָצַר
שְׁהָאִישׁ הוּא תְּפִלָּה וְהוּא חוּט נוֹגֵעַ בְּמָה שְׁאֵינָנו
בְּמַגֵּעַ שֶׁל רֶךְ וְדַקּוֹת

- שאלות
- ❓ מה תפקיד האדם לפי השיר? למה משוועת האדמה?
 - ❓ באילו אופנים עבודה חקלאית מממשת את תפקידו של האדם?